

Мар'юк О. М.,

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ЕКСТРАЛІНГВІСТИЧНІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ НІМЕЦЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ В ДІАХРОНІЇ

Стаття присвячена впливу екстралінгвістичних факторів на формування німецької юридичної термінології в діяхронічному аспекті.

Ключові слова: німецька юридична термінологія, терміносистема права, німецьке право.

Статья посвящается влиянию экстралингвистических факторов на формирование немецкой юридической терминологии в диахроническом аспекте.

Ключевые слова: немецкая юридическая терминология, терминсистема права, немецкое право.

The article is devoted to the influence of extralinguistic factors on formation of a German legal terminology in diachronic aspect.

Key words: German legal terminology, law term system, German law.

У термінознавстві загалом, як і в юридичній лінгвістиці зокрема, ще не отримала всебічного огляду проблема міжгалузевої термінології, яка була окреслена одним з основоположників термінознавства Б. Н. Головіним (1981), хоча дослідники неодноразово зверталися до неї. У таких роботах міжгалузеві терміни досліджувалися, передусім у рамках процесу транстермінологізації – переходу номінативної одиниці з однієї галузі певної терміносистеми в іншу (Суперанська, Подольська, Васильєва, 1989; Табанакова, 1997). Із цього погляду вивчалася також англійська юридична термінологія (Риженкова, 2001). Отже, об'єктом дослідження були міжсистемні зв'язки термінологічних одиниць, які виражають поняття різних галузей знань.

Проте, проблема міжгалузевої термінології, на нашу думку, набагато ширша й складніша. Відомо, що будь-яка галузь знань людини поділяється на підгалузі (окремі галузі зі своїми підсистемами термінів), у тому числі й право: цивільне право, кримінальне право, адміністративне право). Такий галузевий поділ повинен зумовлювати використання одних і тих самих одиниць у терміносистемах права.

Варто також відмітити різницю серед таких понять як термінологічні одиниці та одиниці терміносистеми. Останні виступають не лише термінами (термінологічними одиницями), але й терміноелементами. Вони можуть використовуватися в єдиній терміносистемі для формування термінологічних одиниць різних підсистем.

Дослідження таких одиниць є **актуальним** для лінгвістичної науки, оскільки поглиблює розуміння специфіки системної організації галузевої терміносистеми – основного питання термінознавства, що й визначає мету нашого дослідження.

Поставлена **мета** передбачає виконання наступних **завдань**:

– охарактеризувати найбільш важливі поняття різних галузей німецького права для характеристики їх системності та способів мовного вираження;

– виявити конкретні фактори, які впливають на характер мовних змін або ж на специфіку мовних підсистем;

– розглянути екстралінгвістичні фактори формування німецької

– юридичної термінології в діяхронії.

Об'єктом нашого дослідження слугували середньовічні правові рукописи і трактати «Саксонське зерцало» (1238), «Constitutio Criminalis Carolina» (1532), «Lex Salica» (1054), «Вормська Реформація» (1499 р.), «Швабське зерцало», які детально регулювали середньовічний судовий процес а також конституції Німеччини 1814, 1816, 1818 рр.

За визначенням Б. Н. Головіна, «терміносистема являє собою велику або малу (за чисельністю) сукупність термінів, які обслуговують комунікативно-тематичне або комунікативно-ситуативне завдання» [1, с. 5]. Відомо, що всі терміни належать до певної терміносистеми, межі між терміносистемами можуть бути чіткими й розмитими або ж накладатися одна на одну. В. М. Сергєвнина під терміносистемою розуміє ціле, складене з елементів, «обов'язково взаємопов'язаних як на екстралінгвістичному так і на лінгвістичному рівні» [3, с. 65].

С. П. Хижняк пропонує таку класифікацію зовнішніх системоутворювальних факторів для формування юридичної термінології:

1) взаємодія людини з природним середовищем;

2) біологічні та психологічні особливості людини;

3) соціально-економічний розвиток суспільства;

4) гносеологічний фактор;

5) спеціально-юридичний фактор [4, с. 15].

Науковець Риженкова вважає, що найбільш суттєвим фактором формування юридичної термінології є соціально-економічний фактор, оскільки головне завдання юриспруденції – створення законодавчої основи для всіх видів суспільної діяльності. Саме велика кількість термінологізованих одиниць прийшла в терміносистему права з економіки [2, с. 14].

Довгий та драматичний шлях німецької державності знаходить своє відображення в німецькій юридичній термінології, початок якої поклав розвиток німецької писемності. Оскільки сферою існування терміна є письмовий текст [4, с. 10], то розглядати німецьку юридичну термінологію можна, тільки, починаючи з XIII ст., коли з'явилися перші письмові джерела права на німецькій мові. На 500 000 грамот, які були складені на латині в XIII ст., 4200 написані німецькою мовою, тобто 6 % [6, с. 122].

У XIII ст. не існувало єдиної правової системи. Як відомо, у середньовічному суспільстві велику роль відігравали станові та професійні інтереси, у зв'язку з чим виникали особливі суди, у яких розглядалися певні види правових відносин. На той час існували одночасно *Gerichte des Reiches, der Landesherrschaften, der Städte, der Markgenossenschaften und Dörfer*, поряд із ними були *Grafengerichte, die Zehnt, vogteiliche Landgerichte* й *kirchliche Sendgerichte* (від лат. *Synodus, Synode, Verfassung*), у яких розглядалися діяння, які церква визначала як гріхи. Судею в церковних судах виступав єпископ, пізніше роль судді перейшла до священника. А з 1246 р. з'явилася посада постійного професійного судді, який приймав рішення одноосібно. У часи Середньовіччя зростав вплив судів для станових та професійних груп, таких як *geistliche Gerichte* – для клерикалів, *Lehngerichte* – для феодалів, *Dienstgerichte* – для службовців, *Markt- und Dorfgerichte* для вільних селян, а також *Stadt- und Marktgerichte* для міщан та купців.

Пізніше систему судів було доповнено судами для гірників й працівників на греблі – *Berggerichte* й *Deichgerichte*. Розподіл судів ускладнювався тим, що їхні компетенції збігалися. Єдність була характерна лише для судового процесу, оскільки середньовічний процес не знав поділу на цивільний і кримінальний. Обидва вони проводилися в одних і тих самих судових залах та за одними правилами судочинства. Якщо за часів франків позивачу доводилося самотужки долучати відповідача до відповідальності (*tanganare*) [11, с. 683], то в середні віки позивач надає свою скаргу судді: «*Wo kein cleger ist, do ist auch kein Richter*» [6, с. 838]. Уже в древньовірхньонімецькій мові цей процес детермінувався великою кількістю термінів: *anasprahha, chlagunda, mahalazzi, stowwunga* [6, с. 364; 7, с. 683]. Існували також і термінологічні дієслова: *ahd klagen, malo, haren* [11, с. 461]. Зі всіх вищеназваних у період Середньовіччя залишаються терміни *Ansprache, ansprechen, Klage, klagen* а також *anlangen, anteidingen, fordern, Schuld (scult, sculdegung)* і *schuldigen* [11, с. 541]. Поняття *Ansprache* і *Schuld* змінили значення, а термін *Klage* зберігає його значення в цивільному праві й по сьогодні. Терміни *Anklage, anklagen* ще в XV ст. були синонімічні до *Klage, beklagen, verklagen*, а пізніше стали поняттями кримінального процесу [7, с. 838]. «Саксонське зерцало» докладно регулювало судовий процес Середньовіччя. До складу суду входили князь та його заступники (*Schultheiß, Schöffen, Fronbote*). У «Саксонському зерцалі» родовий термін «*Klage*» представлено видовими термінами *klage um ungerichte, klage up erve, die Klage uppe gut, die Klage umme scult*, пізніше з'являються *Klage um Schuld, um varende have, Klage uppe lengut, uppe eigen u auf erve*. Поряд зі звичайними позовами існують також *Klage mit Gerüfte, Anefangsklage (wende dat gerüchte is der klage begin)* [10, с. 62]. Убивство людини дало можливість застосувати *Klage mit dem toten Mann oder Klage gegen den toten Mann*. Та, оскільки система доказів застосовувала ордалії, то були можливі *Kampfklagen*.

У ролі доказів визнаються *Parteieid, Zeugeneid, Urkunde, Augenschein, Gottesurteile*. У суперечках про земельну власність допускався термін *Wasserurteil*.

До XIII ст. не існувало розмежування справ на цивільні (*bürgerliche Sachen*) та кримінальні (*peinliche Sachen*). Лише з XIII ст. можна говорити про початок розподілу процесу на цивільний і кримінальний. Основою німецького кримінального процесу стала прийнята 1532 р. «*Constitutio Criminalis Carolina*». Логічно припустити, що базові терміни цих окремих терміносистем були спільними і для цивільного, і для кримінального процесів.

Замість *Gottesurteil* та *Eidelshilfe* як засіб доказів виступають документи (*Urkunden*) й свідки (*Zeugen*). У суді позивач повинен був доказувати свою невинність за допомогою документів, які з 1275 р. почали готувати нотаріуси. Сторона, яка не погоджувалася з рішенням суду, могла заперечити (*Schelte, Strafung*). Якщо ж вона не намагалася перегляду справи в більш високого судді, то повинна була виплатити штраф – (*Gerichtsstrafe, Gewette*). У XV ст. з'явився інший вид оскарження – *Läuterung*, який став другим засобом оскарження разом з апеляцією (*Appelation*) в цивільному процесі [9, с. 376].

Система штрафів у кримінальному праві XIII ст. поступається місцем смертній карі (*Todesstrafe*), каліцтвом (*Verstümmelungsstrafe*) та тілесним покаранням (*an Haut und Haar*). Варто сказати, що термін *Strafe* з'явився лише в джерелах XIV ст. [7, с. 50]. Загальногерманським позначенням покарання було поняття *Verweis (ags. vite, ahd. wizi)* [11, с. 437]. У загальногерманські часи під покаранням розуміли відшкодування заподіяної шкоди. Терміни, які позначають злочинців, використовуються й зараз: *Dieb, Totschläger, Räuber, Brandstifter, Notzüchtiger, Ehebrecher, Verräter, Mörder, Betrüger*.

Для кримінального права Середньовіччя характерним було поняття «міжусобиця» (*Fehde*), яке розумілось як захист від несправедливості. Характерним покаранням того часу є оголошення особи поза законом (*Friedlosigkeit*). Оголошений поза законом (*der Friedlose*) переслідувався всіма, ніхто зі страху покарання не міг надати йому притулок [9, с. 412]. Його притулком був ліс, звідси й термін (*wargus, Würger*). Однак «оголошений поза законом» міг укласти мирний договір із постраждалою стороною (*Sühnevertrag*), тим самим купити собі мир, тому термін *wargida* означає «*Friedensgeld*».

Право регулює поведінку людини в суспільстві, приписує їй певні моделі поведінки. Тому фактор поведінки впливає на формування термінів права. У Середньовіччі не існувало системи класифікації правопорушень. Відомо, що термін *Verbrechen* трапляється тільки з XV ст., а виникнення поняття *Vergehen* (укр. вчинок) відзначено в XVIII ст., хоча розподіл злочинних діянь за ступенем важкості здійсненого існував і в середні віки. Відсутність єдиного права в Німеччині пояснює наявність територіальних варіантів термінів. Отже, у різних регіонах існували різні терміни для позначення тяжких злочинів. В одних із них вони називалися терміном *Friedensbruch (mnd. vredebrake, mhd. vridebruch)*. У «Саксонському зерцалі» натрапляємо на термін *Ungericht*, тобто злочин, який спокунувався смертною карою або покаранням каліцтвом (*Todesstrafe* або *Verstümmelungsstrafe*). На півдні Німеччини використовувався термін *Malefizsachen*. Незначні злочини називалися поняттями *Unrecht, Unfug*, пізніше – терміном *Frevel* [11, с. 213]. До цього часу зловмисники називалися термінами *uuarg (mhd.) uuarc (ahd.)* [11, с. 127].

Із «Саксонського зерцала» слідує, що злочини об'єднуються поняттями «злочинство, лиходійство» (*Missetat*). Цей термін визначав правопорушення й дії, які завдавали шкоди або ж нанесення образ іншій особі, або ж які по-

рушували загальний мир та спокій (*Friedensbruch*). До розряду порушень загального спокою поряд з вбивством і тілесними ушкодженнями належало карбування чужих монет [10, с. 215]. Розрізнялися діяння з наміром (*mhd. vorsatz, vürsatz*), по волі (*mit willen, mit willender haut*) або ж за необережності (*fahrlässige Taten*). Ненавмисні дії середньовічні джерела розглядають як нещасний випадок *Unfall* (fries. *Angefal*, mndl. *ongeval*, mnd. *unrat, ungerat*); *Unglück* (mndl. *ongeluck*, mnd. *ungelucke*) або ж *Mißgeschick* (mnd. *ungeschikt*). «*Brand van ungelucke ende niet met willen geschien*» [9, 88]. «*der von aussen herein keme und hette einen totschlag gethan mit unglück*» [6, с. 93]. На слово *Fahrlässigkeit* уперше натрапляємо в XV ст. в неюридичній праці Себастьяна Бранта. Як термін воно вживається у Вормській Реформації 1499 р., де означає «*Anstiftung zum Diebstahl*» (нідбурювання до крадіжки). Швабське зеркало уточнює: «*ist daz daz ein mensche dem andern raetet, daz ez stilt, unde sprichet: ginc hin und stil uns quot unde gib miz halbez*» [7, с. 116].

У «Саксонському зеркалі» діяння за необережністю називали терміном *gewedde*. Такі дії звільняли порушника від *peinliche Strafen* (укр. *портурні покарання*), але притягували його до відповідальності. Причому у випадку навмисної дії розрізняють здійсненні обдумано (*mit Vorbedacht, mit bedahem mute, mutwillig*) й здійсненні в стані афекту (*mit unbedahem mute, unbedehtecliche*), які каралися з меншою суровістю [10, с. 38; 8, с. 125]. У той час існувало також поняття співучасника злочину (*Mittäter*).

Із XIV ст. вбивство з наміром кваліфікується як «*Mord*», серед злочинів проти власності (термін власність «*Eigentum*» з'явився в першій половині XIII ст.) розрізняють крадіжку «*Diebstahl*» та розбій «*Raub*». У середньовічному праві термін «*Verrat*» означав дію, посередництвом якої хтось майно другої людини передає третій зі злим наміром. Серед родових злочинів, об'єднаних поняттям «*Verrat*», існував термін «*Landesverrat*». Близьким за змістом до цього злочину був «*Spionage*» (*mhd. spehe*). Непідкорення королю розглядалось як «*Majestätsverbrechen*» (*Hochverrat*).

Порушення соціальних норм вело до покарання. У «Саксонському зеркалі» існує дві системи покарань:

- спокутування (*Bußen*);
- система штрафів (*peinliche Strafen*).

Варто зазначити, що величина штрафів визначалася статусом у суспільстві. Система штрафів у кримінальному праві у XIII ст. поступається смертній карі (*Todesstrafe*). Відображаючи жорстокість тих часів та бруталність характерів, передбачали покарання, які позначали такими термінами *Todesstrafe: siedeln im Wasser; verbrennen; lebendig begraben; Vierteilung; ertränken; rädern*.

Причому для жінок розповсюдженими покараннями були втоплення й похоронення живцем. Серед іншого виду покарань, які принижували честь (*Ehrenstrafen*), розрізняли *Prangerstrafe* і *schimpflige Aufzug*. Покарання у вигляді позбавлення волі на той час не були розповсюджені. У в'язниці злочинці утримувалися лише на час процесу або до виконання покарання.

Під впливом соціально-економічних факторів у Середньовіччі відбувся розподіл процесу на цивільний (*bürgerliche*) і кримінальний (*peinliche*), але ще існували змішані позови (*gemischte Klagen*), які стосувалися як цивільно-правових, так і кримінальних справ.

У сфері речового права розрізняли рухоме й нерухоме майно. Рухоме майно називалося терміном «*Fahnis*». Володіння річчю визначалося як «*Gewere*», що указують дослідники, неможливо перекласти на сучасну юридичну мову, оскільки поняття означало більше, ніж справжнє ставлення до володіння річчю. Воно включало в себе і значення правового захисту, на підставі чого власник міг вимагати повернення речі або ж протистояти спробам відібрати в нього цю річ [9, с. 115].

Змішаний позов щодо вкраденого рухомого майна (*Anefangsklage um gestohlene Fahnis*) починався як цивільний з вимогою про видачу майна й закінчувався як кримінальний (*peinlich*), якщо засудженого визнавали грабіжником або ж переховувачем. Але існували також прості, суто цивільні позови про майно, позови про боргові зобов'язаності, власність і спадок (*Klage um Schuld, um Eigen und Erbe*) [9, с. 154]. Усі громадянські позови розподілялися на три типи: *Geldschuld, bewegliches Gut, Liegenschaften*. По сьогодні зберігся позов про стягнення грошових сум (*Geldzahlung*), про витребування рухомого майна (*auf Herausgabe beweglicher Sachen*) або речовий позов (*aus dem Sachenrecht*).

Варто відзначити, що вже в середньовічному приватному праві існували договори купівлі, обміну, оренди, застави, приватних послуг, підряду. Із розповсюдженням грошових відносин відносини обміну відмирили, вони змінювалися договорами продажу. Відповідальність продавця у випадку продажу украденої речі пояснює виникнення поняття *Gewährschaftspflicht des Verkäufers*.

Розвиток міст, збільшення кількості мешканців привело до створення житлового права (*Wohnrecht*), розвитку орендного права (*Mietsrecht*). З'явилися терміни, які впливали із застосування цього права: *Mietsvertrag, Mietwert, Mietzeit, Miethaus, Mietverhältnis, Miiparteien, Zinszahlungspflicht des Mieters, Vermieter, Mietgegenstand*. Разом з орендою будинків і приміщень розвивалась оренда рухомого майна (*Fahnmiete, Schiffsmiete*). Орендні відносини дали таку низку термінів: *Pacht, Pächter, Pachtsache, Viehpacht, Verpachtung*.

Подальший розвиток орендних відносин слугував основою для розвитку обов'язкових відносин, які привели до створення обов'язкового права (*Schuldrecht*). До найбільш давнього пласту юридичної термінології в цій сфері відносять *Leihen, wetten, geloben, gelten, lösen, gewähren, erinnern*. Термін *haften* (*hachten, hechten*) широко використовувався в пізньому Середньовіччі [8, с. 231].

Ще в германському праві закладені основи сімейного права. Правовий стан особи визначався своїм ставленням до роду. Поняття «*рід*» (*Sippe, ahd. sipra*) означало дружбу, мир [8, с. 1253]. Приналежність до роду виключала будь-яку суперечку між його представниками. Уже в загальногерманські часи існувало поняття розірвання шлюбу (*Ehescheidung*), яке могло бути як одностороннім, так і двостороннім. В останньому випадку розірвання відбувалося посередністю родових договорів, які розривали договір миру та згоди, який лежав в основі шлюбу. Паралельно виникли поняття опікунства (*Vormundschaft*), спадкового права (*Erbrecht, ahd. erbi*).

Прийняття християнства мало вирішальний вплив на кількість змін, які відбулися в правовому й соціальному розвитку Німеччини. Християнська церква особливо вплинула на право особистості та право шлюбу (*Eherecht*). Держава стала відігравати помітну роль в опікунському праві. Під впливом епохи ідей просвітництва XVIII ст., з'явилися вимоги щодо прав людини (*Menschenrechte*). Римське право вже не відповідало духові часу та зазнавало критики, більша увага приділялася німецькому праву.

Із прогресуючим розвитком торгівлі пов'язане формування торговельного права як права купців. Купці об'єдналися в купецькі гільдії, які називалися *Hanse*, з'явилися ганзейські міста. Ганза багато в чому сприяла розвитку права. На той час укріпилися тверді правила договору купівлі-продажу, сформувалися різноманітні спілки (*offene Handelsgesellschaft, Gesellschaft mit beschränkter Haftung, Kommanditgesellschaft, stille Gesellschaft*). Створено суди із торгових спорів (*Handelsgerichte*).

Посилення політичного впливу князів, які розширювали завдання керування, необхідність оплачувати працю державних службовців і війська, вимагало впорядкованого фінансування. Термін *finantia, finances* з'явився у Франції й у XVII ст. був прийнятий у Німеччині [5, с. 30].

С. П. Хижняк відзначає періодичність впливу деяких факторів у розвитку юридичної термінології [4, с. 59]. Так, у XVI ст. в праві знайшли відображення повір'я та забобони. Для кримінального судочинства епохи Середньовіччя характерними були процеси проти відьом (*Hexenprozesse*). У їх основі лежали злочини, пов'язані з магією, чародійством (*Zauberei, Hexerei*). У зв'язку з цим з'явилися терміни *Hexenprozess, Ketzerverfolgung, Folter* та новий підвид терміну *Todesstrafe – Feuertod* – смертна кара через спалення.

Утворення у 1867 р. Північногерманського союзу та виникнення другого німецького Рейху в 1871 р. посилювали прагнення до уніфікації права й призвели до кодифікації кримінального та процесуального права. Головним питанням було створення конституції. Прообразом низки німецьких конституцій слугувала конституція Людовика XVIII «*Charte constitutionnelle*» (1814 р.). Конституція *Sachsen-Weimar* (1816 р.) і *Sachsen-Hildburghausen* (1818 р.) містили громадянські права й свободи (*Freiheitsrechte*) та свободу преси (*Pressefreiheit*), право оскарження діяльності міністрів і державних органів. Ранні німецькі конституції надавали громадянам низку прав. У Баварії держава надавала кожному мешканцю гарантії його особистості, власності й прав. «*Jedem Einwohner Sicherheit seiner Person, seines Eigentums und seiner Rechte*», §8. Кожному громадянину гарантувалася свобода совісті (*Gewissensfreiheit*) [9, с. 95].

«Протягом усієї історії розвитку юридичної термінології ідеологічний фактор також зумовлював системні відносини в різних групах термінів і галузей права» [4, с. 59]. Після поразки Веймарської республіки в Німеччині новим важливим джерелом права стала воля фюрера (*Führerwille*), з'явився закон про захист німецької крові й німецької честі (*Gesetz zum Schutz des deutschen Blutes und der deutschen Ehre*). Кримінальне право стало суворішим, розширилося поняття державної зради (*Hochverrat*).

Як уже згадувалося, під впливом ідеологічного фактора терміни можуть з'являтися й зникати. Так, після Нюрнберзького процесу в Німеччині проводився процес денацифікації (*Entnazifizierungsverfahren*). Кожний повнолітній німець повинен був заповнити анкету, а спеціальне створений орган – комісія з денацифікації (*Spruchkammer*), члени якої мали повну судову недоторканність, – перевіряла минуле кожного окремого громадянина. У результаті всіх перевірених поділили на п'ять груп залежно від їх участі в нацистському русі: *politisch schwer belastete Aktivisten, Militaristen, Nutznießer; politisch Belastete*, серед них: *Hauptschuldige; Minderbelastete; Mitläufer; Entlastete*. Комісії із денацифікації могли виносити міру покарання двох видів: вилучення майна *Vermögenssetzung* й засудження в таборі *Lagerhaft*. Із часом такі терміни зникли.

У 1976 р. в НДР вступив у силу цивільний кодекс, який, на відміну від цивільного кодексу ФРН (*Bürgergesetzbuch*), називався (*Zivilgesetzbuch*). Зі сфери цивільного права виділилося право соціалістичного господарства, яке було віднесене до особливого господарського законодавства (*Wirtschaftsgesetzgebung*), з'явилася соціалістична свобода договорів (*sozialistische Vertragsfreiheit*). Так проявлявся класовий підхід до оцінки понять. Ідеологічний фактор відображався на оцінюванні термінів. У трудовому кодексі НДР використовували три поняття моралі *sozialistische; Staatsmoral; Arbeitsmoral*.

У дослідженні кримінального права злочин і кримінальне право розглядали як суспільні явища, які мали коріння в розподілі суспільства на класи, тобто як продукти й форми класової боротьби [7, с. 128]. Виділяли такі складні злочини: *Niederhaltung verschworener Feinde, Angriffe gegen Arbeiter-und-Bauern-Macht, Boykothetze gegen demokratische Einrichtungen und Organisationen, Mordhetze gegen demokratische Politiker, Bekundung von Glaubens-Glaubens-Rassen-Völkerhaß, Kriegspropaganda und Kriegshetze* [5, с. 34].

Отже, у результаті тривалої історії розвитку німецької юридичної термінології на сьогодні сформувалася складна система галузевого поділу права. Кожна галузь у сучасному німецькому праві поділяється на підгалузі. Відповідно розвиток права й науки відбувається одночасно з розвитком суспільства, із розвитком пізнання суспільства й держави, і разом зі змінами в суспільстві та державі виникають зміни в праві, оскільки термінологія діє вибірково, пристосовуючи мовні засоби для своїх цілей: найбільш чітко й у повному обсязі виражати поняття. Під впливом розглянутих екстралінгвістичних факторів із загальногалузевої термінології поступово виділились і сформувались окремі галузі термінології. Дослідження екстралінгвістичних факторів формування німецької юридичної термінології дало змогу виявити найбільш суттєвий із них – соціально-економічний фактор, під впливом якого відбувся поділ права на окремі галузі, які є певною мірою дрібними або ж спеціалізованими.

Література:

1. Головін Б. Н. Типи терміносистем та їхні відмінності / Б. Н. Головін // Термін і слово. – Горький : Вид-во Горьківського ун-ту, 1981. – 106 с.

2. Риженкова Т. В. Специфіка процесу термінологізації в галузевій терміносистемі (на матеріалі російської і англійської термінології правоведення) : автореф. дис.... канд. філол. наук / Т. В. Риженкова – Саратов, 2001. – С. 14.
3. Сергєвніна В. М. Термінознавство і методика викладання іноземних мов / В. М. Сергєвніна // Термін і слово. – Горький : Вид-во Горьківського ун-ту, 1981. – С. 65.
4. Хижняк С. П. Співвідношення екстра- та інтрамовних факторів у формуванні і розвитку терміносистем: На матеріалі російської і англійської юридичної термінології : автореф. дис.... канд. філол. наук / С. П. Хижняк. – Саратов, 1986. – 26 с.
5. Шишканова Л. П. Формирование немецкой юридической терминологии / Л. П. Шишканова – Саратов : Вид-во «Научная книга», 2008. – 101 с.
6. Brunner H. Deutsche Rechtsgeschichte / H. Brunner – Leipzig : Verlag von Duncker & Humblot, 1887. – Bd. 1. – 512 s.
7. Conrad B. Deutsche Rechtsgeschichte / B. Conrad – Karlsruhe : Verlag Müller, 1962. – 213 S.
8. Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte. Band 1. – Berlin : Schmidt Verlag, 1971. – 2046 S.
9. Köbler G. Deutsche Rechtsgeschichte. – München : Verlag Vahlen, 1990. – 650 S.
10. Sachsenspiegel. Landrecht. – Dresden, 1557.
11. Schützel R. Althochdeutsches Wörterbuch / R. Schützel – Tübingen, 1969. – 832 s.